

Asia: VN/25829/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Valtiovarainministeriö on pyytänyt Suomen Asianajajaliitolta (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) lausunnon luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisesta annetun lain, rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain ja finanssivalvonnasta annetun lain muuttamisesta (valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:45).

Asianajajaliitto pitää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä tärkeänä yhteiskunnallisena tavoitteena ja rahanpesusääntelyn osittaisuudistusta valmistelleen työryhmän ehdotusta luonnokseksi hallituksen esitykseksi pääsääntöisesti kannatettavana.

Tarve rahanpesulain uudistamistyön jatkamiselle

Tämän lisäksi rahanpesulain uudistamistyössä tulisi vielä tarkastella rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017, ”rahampesulaki”) soveltamista julkisiin oikeusavustajiin sekä selkiyttää julkisten oikeusavustajien valvontaan liittyvä sääntely.

Lisäksi rahanpesulain 1 luvun 4 §:n määritelmässä tulisi määritellä liiketoimen käsite. Lainopillisia palveluita tarjoavien ilmoitusvelvollisten osalta on epäselvää, mitä taloudelliseen toimintaan ja kiinteään omaisuuteen liittyvillä liiketoimilla tarkoitetaan esimerkiksi perhe- ja jäämistöoikeudellisten toimeksiantojen osalta ja ovatko ne edes rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä. Asianajajalle rahanpesulain 8 luvun nojalla määrättävää hallinnollista seuraamusta koskeva menettely on epäselvä muun muassa Etelä-Suomen aluehallintoviraston ja Asianajajaliiton työnjaon osalta.

Edelleen rahanpesulaissa tarkoitettuihin hallinnollisiin seuraamuksiin liittyy asianajajia koskeva epäkohta, jonka mukaan asianajajalle ei voida hallinnollisena seuraamuksena määrätä julkista

varoitusta. Voimassa olevan rahanpesulain mukaan asianajajaa koskeva lievin hallinnollinen seuraamus voi olla rikemaksu, mikä asettaa asianajat ilmoitusvelvollisina eriarvoiseen asemaan muihin ilmoitusvelvollisiin nähden.

Asianajajaliiton säädöskohtaiset kommentit työryhmän luonnosehdotukseen

2 luku Ilmoitusvelvollisen riskiarvio ja riskienhallintamenetelmät

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että rahapesulain 2 luvun 3 §:n 2 momenttiin lisättäisiin uusi 3 kohta, jonka mukaan toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja valvonnan tulisi sisältää työntekijöiden nuhteettomuuden, luotettavuuden ja osaamisen varmistamisen sekä ammattitaidon jatkuvan ylläpidon työsuhteen aikana työtehtävien edellyttämässä laajuudessa. Ehdotuksen mukaan työntekijöiden taustaselvitys tarkoittaisi esimerkiksi työntekijän antamien tietojen oikeellisuuden tarkistamista, joka toteutettaisiin ottamalla yhteyttä aiempiin työnantajiin ja oppilaitoksiin työntekijän suostumuksella. Samaan tapaan voitaisiin selvittää tarvittaessa työntekijän hyvämaineisuutta ja taustoja.

Asianajajaliitto katsoo, että ehdotettu pykälä on ongelmallinen yksityisyyden suojaan liittyvän kansallisen lainsäädännön kanssa erityisesti liittyen työntekijän taustojen selvittämiseen työsuhteen aikana. Asianajajaliitto uudistaa työntekijöiden taustaselvitysten osalta 23.11.2020 antamansa lausunnon (lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin ra-hoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi, VN/813/2020, 12.10.2020).

3 luku Asiakkaan tunteminen

Poikkeus yleisiä edunvalvoja koskevaan tuntemisveloitteeseen

Asiakkaan tuntemista koskevan 3 §:n 2 momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että kohtaan lisättäisiin poikkeus, joka koskisi yleisiä edunvalvoja. Ehdotetun 2 kohdan mukaisesti ilmoitusvelvollisen olisi säilytettävä asiakkaan tuntemista koskevista tiedoista yleisen edunvalvojan osalta edunvalvojan nimen, syntymäajan ja henkilötunnuksen sijasta palveluntarjoajan yksilöintitiedot, edunvalvojan nimike sekä, jos palveluntarjoajalla on useampi kuin yksi yleinen edunvalvoja, edunvalvojan järjestysnumero.

Muutoksella huomioitaisiin tietosuojalainsäädännön vaatimukset henkilötietojen käsittelyn minimointiperiaatteen kanssa sekä yleisten edunvalvojen turvallisuuteen ja yksityiselämän suojaan liittyvät näkökohdat. Yleiseen edunvalvontaan ei ole myöskään katsottu liittyvän sellaisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä, että nykytilan säilyttäminen olisi tarpeen.

Asianajajaliitto kannattaa ehdotettua muutosta ja esittää, että tuntemistietoja koskevaa poikkeussäännöstä sovellettaisiin yleisten edunvalvojien lisäksi tuomioistuimen määräämiin pesänselvittäjiin ja -jakajiin sekä konkurssipesän pesänhoitajiin. Näiden osalta tuntemistietoina tallennettaisiin nimi ja tuomioistuimen määräyksen yksilöintitiedot.

Pesänselvittäjä ja -jakaja eivät tehtävässään toimi asiakkaan puolesta tai lukuun rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 12 kohdassa tarkoitettulla tavalla, vaan he hoitavat tuomioistuimen antaman määräyksen nojalla kuolinpesän selvittämiseen ja jakamiseen liittyviä tehtäviä. Tuomioistuimen määräämä pesänselvittäjä- ja -jakaja ei ole myöskään rahanpesulain 3 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu asiakkaan edustaja, jonka syntymäaika ja henkilötunnus tulisi säilyttää 3 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Pesänselvittäjän ja -jakajan osalta tulee ottaa huomioon turvallisuuteen ja yksityiselämän suojaan liittyvät näkökohdat samalla tavoin kuin yleisten edunvalvojien osalta on ehdotettu. Pesänselvittäjä ja -jakaja voi esimerkiksi riitaisessa kuolinpesässä joutua häirinnän kohteeksi. Tuomioistuimen määräämään tehtävään ei myöskään liity sellaisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä riskejä, joiden vuoksi pesänselvittäjän ja -jakajan tietoja tulisi kerätä yleisen edunvalvojan tietoja laajemmin. Sama koskee myös tuomioistuimen määräämiä konkurssipesän pesänhoitajia.

Ilmoitusvelvollinen voi varmistaa pesänselvittäjän ja -jakajan tai konkurssipesän pesänhoitajan valtuuden hoitaa kuolin- tai konkurssipesän asioita tuomioistuimen antamasta määräyksestä.

Rikostuomioita ja rikoksia koskevan tiedon käsittely

Rahanpesulain 3 lukuun esitetään lisättäväksi uusi 3 a §, jonka mukaan ilmoitusvelvollisella olisi oikeus käyttää ja muutoin käsitellä asiakkaan tuntemistietoina asiakkaaseen kohdistuvaa rikostuomiota tai rikosta koskevaa tietoa, joka on yleisesti saatavilla, jos tieto on välttämätön asiakassuhteeseen liittyvien rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskien arvioimiseksi tai epätavalliseen liiketoimeen liittyvän selonottovelvollisuuden hoitamiseksi.

Ehdotetun säännöksen mukaan asiakkaaseen liittyvien rikostietojen käsittely edellyttäisi, että asiakkaaseen kohdistuva rikostuomio tai muu rikosta koskeva tieto on yleisesti saatavilla. Säännöksen sanamuodon mukainen tulkinta estäisi asianajajaa käyttämästä päämieheensä liittyviä rikosta koskevia tietoja rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskien arvioimiseksi. Asianajajan ja muun oikeudellisia palveluita tarjoavan tulee voida käyttää asiakkaaseen kohdistuvaa rikostuomiota tai rikosta koskevaa tietoa arvioidessaan asiakkaaseen tai toimeksiantoon liittyvää rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskiä toimeksiantoissa, joiden osalta asianajajaan sovelletaan rahanpesulaissa säädettyjä velvoitteita 1 luvun 2 §:n 1 momentin 12 kohdan mukaan.

EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin ja kansallisiin jäädyttämispäätöksiin liittyvä asiakkaan tunteminen

Rahanpesulain 3 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 §, jonka mukaan ilmoitusvelvollisen olisi aina huomioitava asiakkaan tuntemista koskevissa menettelyissään EU:n pakoteasetuksiin sisältyvät velvoitteet nimettyjen tahojen varojen jäädyttämiseksi ja kiellot luovuttaa näille varoja sekä varojen

jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013, ”jäädyttämislaki”) mukaiset jäädyttämisspäätökset.

Ehdotetun 16 §:n 2 momentin mukaan, mikäli ilmoitusvelvollinen asiakassuhteen jatkuvassa seurannassa toteaa asiakkaansa olevan 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteena, on asiakassuhteeseen sovellettava asiaan liittyvän EU:n rajoittavia toimenpiteitä koskevan asetuksen tai varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain säännöksiä. Ilmoitusvelvollisen on lisäksi toimitettava tarvittavat tiedot ulosottomiehelle eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä annetun lain (1967/659) 2 b §:n 3 momentissa ja varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 14 §:ssä säädetyllä tavalla.

Ehdotuksen mukaan rahanpesulain velvoitteella tehostettaisiin jäädyttämisspäätösten täytäntöönpanoa asettamalla ilmoitusvelvollisille ennakkoinen velvollisuus järjestää toimintansa siten, että ne pystyvät tosiasiallisesti havaitsemaan jäädyttämisspäätösten kohteena olevien tahojen varoja ja toimimaan jäädyttämisspäätösten edellyttämällä tavalla.

Pakote- ja jäädyttämislaeissa on molemmissa säädetty kaikkia luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä koskeva velvollisuus jäädyttää jäädyttämisspäätöksen kohteena oleville tahoille kuuluva varat ja muut taloudelliset resurssit sekä velvoite olla luovuttamatta varoja tai taloudellisia resursseja näille tahoille. Laissa eräiden Suomen Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitteiden täyttämistä (659/1967) rahanpesulaissa tarkoitettulle ilmoitusvelvolliselle on erikseen säädetty velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä oma-aloitteisesti toimittaa hallussaan olevat jäädyttämisspäätöksessä tarkoitettuja luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä koskevat tiedot ulosottomiehelle.

Rahanpesulaissa tarkoitettut ilmoitusvelvolliset ovat jo voimassa olevien pakote- ja jäädyttämislakien nojalla velvollisia varmistamaan, etteivät ne luovuta varoja pakotteiden kohteena oleville tahoille sekä ilmoittamaan ulosottomiehelle pakotteiden kohteena olevasta asiakkaastaan. Ehdotettu rahanpesulain 3 luvun 16 § sisältää päällekkäistä sääntelyä pakote- ja jäädyttämislakien kanssa. Päällekkäisyyden välttämiseksi ja ennalta estävyyden lisäämiseksi Asianajajaliitto esittää, että rahanpesulain sijasta velvoitteista säädettäisiin pakote- ja jäädyttämislaeissa.

8 luku Hallinnolliset seuraamukset

Rahanpesulain 8 luvun rikemaksua koskevaan 1 §:ään ja seuraamusmaksua koskevaan 3 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 9 c kohta, jonka mukaan ilmoitusvelvolliselle voitaisiin määrätä rike- tai seuraamusmaksu, jos se laiminlyö tai rikkoo rahanpesulain 3 luvun 16 §:ssä tarkoitettua velvoitteen tuntea asiakas EU:n rajoittavien toimenpiteiden ja Keskusrikospoliisin jäädyttämisspäätöksiä noudattamiseksi.

Asianajajaliitto viittaa edellä lausuttuun, jonka mukaan pakotteita ja jäädyttämispäätöksiä koskevista velvoitteista ja niiden rikkomisesta tulisi säätää yhtenäisesti niitä koskevissa laeissa.

Helsingissä, 8. lokakuuta 2021

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson

Pääsihteeri

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto